

Mededingingsbeleid in theoretisch perspectief

Nederland wil af van de benaming 'kartelparadijs'. De hiervoor benodigde aanpassingen in het mededingingsrecht kunnen met een onlangs verschenen boek van Van den Bergh van een theoretische achtergrond worden voorzien.

Na jarenlang een vrijwel slapend bestaan te hebben geleid, lijkt het Nederlandse mededingingsbeleid – door een aanmerkelijke activering en herziening van de Wet Economische Mededinging – springlevend. Vanaf 1 juli 1993 zijn horizontale prijsafspraken verboden. Hoewel vrijstelling en ontheffing mogelijk is, worden verzoeken daartoe door het Ministerie van Economische Zaken uiterst streng beoordeeld. Met ingang van 1 juni 1994 geldt een identiek systeem voor marktverdelings- en aanbestedingsregelingen. Een adviesaanvraag omtrent de introductie van een nieuwe, op het verbodsprincipe gebaseerde mededingingswetgeving ligt inmid-

dels bij de Commissie Economische Mededinging en de Sociaal-Economische Raad. Nederland lijkt met deze aanpassingen de toevoeging kartelparadijs van zich af te willen schudden.

Deze aanpassingen zijn noodzakelijk. In de eerste plaats komt het Nederlandse beleid zo meer in overeenstemming met het EG-mededingingsbeleid. In de tweede plaats is aanpassing van belang, omdat succesvolle ondernemingen niet in een beschermde omgeving ontstaan, maar juist in de concurrentie op basis van economische prestaties. Een actief mededingingsbeleid kan bijdragen aan de schepping van een concurrerende thuismarkt, die bedrijven voorbereidt op de globalisering.

Gezien het bovenstaande komt het boekje *Economische analyse van mededingingsrecht* op een uiterst gelukkig moment. Aan de hand van een chronologisch overzicht presenteert Van den Bergh de belangrijkste economisch-theoretische inzichten betreffende mededingingsvraagstukken. Het boekje beoogt een bijdrage te leveren aan de verspreiding van het ge-

R. Van den Bergh,
Economische analyse van mededingingsrecht: een terreinverkenning,
Rechtseconomische Verkenningen nr. 4, Gouda Quint, Arnhem, 1993, 120 blz.

bruik van economische argumenten bij het voeren van mededingingsbeleid. Het is daarbij vooral bedoeld voor juristen, maar kan ook nuttig zijn voor (Nederlandse) beleidsmakers die bezig zijn met een fundamentele beleidsherziening.

Harvard-school

In de eerste drie hoofdstukken zet Van den Bergh de theorieën van volledige mededinging en monopolie, alsmede van de tussenvormen monopolistische concurrentie en onvolledige mededinging kort uiteen. De beleidsrelevantie van de deze theorieën is, op enkele terreinen na, vrij beperkt gebleven. Ondanks dat bleef het volledige mededingingsmodel als voornaamste beleidsrichtlijn gehandhaafd. Pas met de publikatie van Clark over 'werkzame mededinging' in 1940 werd de positie van dit model betwist. Het mededingingsbeleid zou niet het ideaal van volledige mededinging moeten nastreven, maar criteria moeten formuleren aan de hand waarvan bepaald zou kunnen worden in hoeverre een industrie 'werkzaam competitief' is.

Het concept 'werkzame mededinging' is verder ontwikkeld door de aanhangers van de Harvard-school. In deze benadering, vaak aangeduid als de klassieke leer der industriële organisatie, worden de prestaties van specifieke industrieën beoordeeld aan de hand van een, door Mason ontworpen, structuur-gedrag-resultaat paradigma. Dit paradigma impliceert dat de resultaten van industrieën worden bepaald door respectievelijk de structuur van de relevante markt (aantal aanbieders, produktdifferentiatie en toetredingsbarrières) en het gedrag van de marktdeelnemers. Gedurende de jaren vijftig en zestig steeg de invloed van de Harvard-school op het in de Verenigde Staten gevoerde mededingingsbeleid sterk. Ook binnen de EG en Nederland diende de benadering als uitgangspunt voor wetgeving en beleid. Echter, de meetbaarheid van de structuur-, gedrags- en resultaatcriteria was en blijft problematisch.

Chicago-school

Anders dan het paradigma van de 'Harvard School' is dat van de 'Chicago School' (hoofdstuk zes) gebaseerd op de fundamentele van de neoklas-

sieke prijstheorie. Het uitgangspunt van deze benadering is de zich economisch-rationeel gedragende onderneming. Volgens deze visie moet winstmaximaliserend gedrag als concurrentieel gedrag worden beschouwd en zijn markten zelf in staat imperfecties te corrigeren. De centrale vraag is of ondernemingsgedrag wel of niet economisch efficiënt is. Mededingingsregels moeten gericht zijn op bevordering van productieve en allocatieve efficiëntie. De Chicago-school bereikte het hoogtepunt tijdens het presidentschap van Reagan, in het midden van de jaren tachtig. Voor verticale concurrentiebeperkingen, prijs-ontbieding en concentraties leidt consequente toepassing van de bevindingen van de Chicago-school op enkele recente vraagstukken van het EG-mededingingsrecht, zoals Van den Bergh aantoont, tot fundamenteel verschillende uitkomsten. Zo is er op dit moment een gebrek aan interne consistentie bij de behandeling van verticale mededingingsbeperkingen. De kritische houding in de EG tegenover absolute gebiedsgescherming en verticale prijsbinding staat in schrilte tegenstelling tot de positieve benadering van selectieve distributie. Volgens de Chicago-school dragen alle verticale beperkingen bij aan een toename van efficiëntie in de organisatie van productie en distributie, en zijn dus alle verticale restricties economisch gezien gerechtvaardigd.

Transactiekosten

De transactiekostenbenadering (van Coase en Williamson) op het mededingingsbeleid vormt een belangrijke aanvulling op de traditionele prijstheorie, aangezien zij transactiekostenoverwegingen betreft bij het ontstaan van marktstructuren en marktvereenkomsten. De centrale beleidsaanbeveling is dat rechtsregels de keuze voor transactiekostenbesparende en efficiëntiebevorderende instituties niet mogen bemoeilijken. Met name het denken over verticale concurrentiebeperkingen is door deze benadering wezenlijk beïnvloed, maar een consequente toepassing van de beleidsaanbevelingen is, zeker binnen de EG, nog niet gerealiseerd, zoals hiervoor reeds is gesteld. Het streven naar marktintegratie (een van de hoofddoelstellingen van het EG-beleid) is in dit verband, een wezenlijke belemmering.

Betwistbare merken

Het laatste hoofdstuk behandelt de recentelijk ontwikkelde leer der betwistbare markten. De nadruk ligt bij deze, voornamelijk theoretische stroming op potentiële mededinging. Potentiële toetreders oefenen een disciplinerende werking uit op het (prijs)gedrag van monopolisten en oligopolisten. Op een volledig betwistbare markt is de toetreding volkomen vrij en uittreding absoluut kosteloos. Het door het mededingingsbeleid te bestrijden probleem schuilt in de afwezigheid van betwistbaarheid en niet in de concentratiegraad of het marktaandeel, zoals bij voorbeeld bij de 'Harvard School'. Dit betekent dat de nadruk op beide laatste elementen bij het vaststellen van een machtspositie binnen de EG onterecht is. De kosten van toe- en uittreding en het verschil tussen de door de overheersende onderneming gevraagde prijs en de potentieel competitieve prijs kunnen daaromtrent slechts uitsluitel geven.

Tot besluit

Van den Bergh heeft een zeer nuttig boek geschreven, hoewel hij – gezien de beknoptheid – natuurlijk geen recht heeft kunnen doen aan allerlei verfijningen, nuanceringen en beperkingen binnen de gepresenteerde benaderingen. Duidelijk wordt aangegeven dat de theorievorming over mededinging wordt gekenmerkt door het naast elkaar bestaan van verschillende, elkaar beconcurrerende stromingen. Deze geven aanleiding tot uiteenlopende adviezen, welke beleidsmakers en juristen zeker niet blindelings moeten volgen. Beide groepen moeten kritisch kijken naar alle mededingingstheorieën. Daarvoor is een eclectische benadering en nauwgezette bestudering van de literatuur nodig. Gelukkig bezit dit beknopte overzicht een omvangrijke literatuurlijst. De genoemde eigenschappen maken het boek bij uitstek geschikt voor onderwijs en onderzoek betreffende mededinging en het vult daarmee een leemte in de Nederlandstalige vakliteratuur.

L.M. Bakker

De auteur is verbonden aan de vakgroep economie van de faculteit der Rechtsgeleerdheid, Erasmus Universiteit Rotterdam.